

**RESTORASYONU YAPILMIŞ BİR
EĞİTİM YAPISI ÖRNEĞİ:
AHMET MECBUR EFENDİ
KÜTÜPHANESİ**

Dr. Öğr. Üyesi Uğur DEMİRBAĞ

ISBN: 978-625-6181-63-2

Ankara -2024

RESTORASYONU YAPILMIŞ BİR EĞİTİM YAPISI
ÖRNEĞİ: AHMET MECBUR EFENDİ
KÜTÜPHANESİ

YAZAR

Dr. Öğr. Üyesi. Uğur DEMİRBAĞ

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,
Çankırı, Türkiye.
ugurdemirbag@karatekin.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-8471-7348

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14229596>

Copyright © 2024 by UBAK publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by

any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. UBAK International Academy of Sciences Association

Publishing House®

(The Licence Number of Publicator: 2018/42945)

E mail: ubakyayinevi@gmail.com

www.ubakyayinevi.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

UBAK Publishing House – 2024©

ISBN: 978-625-6181-63-2

November / 2024

Ankara / Turkey

ÖNSÖZ

Kütüphane batıda yaygın olarak kullanılan bibliyon anlamındaki saklanılan yer manasına gelen kelimelerden oluşan bibliothek kelimesiyle, Doğu literatüründe ise Farsça ve Arapça kökenli kütüb anlamındaki kitap anlamındaki ev manalarına gelen kütüphane kelimesi olarak türemiştir.

Çalışmada restorasyonu yapılmış Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesinin konumu, tarihçesi ve kültürel miras açısından plan, cephe ve bezeme özelliklerini incelemek genel olarak bir monografi çalışması ortaya çıkarmaktır.

Kütüphane Çankırı Merkez İlçe Alibey Mahallesi, Mecbur Sokak, No.4'teki konutun kuzey doğu köşesine konumlanmıştır. Zaimoğlu Ahmet Mecbur Efendi'nin kurduğu medreseye ait kütüphane binası olarak inşa edildiği tahmin edilmektedir. Yapı Çankırı'nın müderrislerinden Zaimzade Ahmet Mecbur Efendi'nin destekleriyle Osmanlı Medresesi adlı medrese ve kütüphane binasından müteşekkil olarak kurulmuştur. Medrese'nin yapılış tarihi net olarak bilinmemektedir. Ancak Mecbur Efendi'nin başvurusu üzerine 1 Eylül 1903 tarihli Padişah emriyle, yapının adının Hamidiye Medresesi olarak değiştirildiğine dair bir kayıt vardır. Yapı kare planlı olup üzeri kubbe örtülüdür. Kubbeye geçişler pandantiflerle sağlanmıştır. Duvarlar taş, kubbe tuğla malzemelidir. Su basmanı seviyesinde düzgün kesme taşla kaplıdır. Ana duvarlarda kaba yonu taş, köşeler ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Pencereilerin kemerleri tuğla örgülüdür. Doğu ve batı duvarlarında birer, kuzey

duvarda üçer dikdörtgen biçimli niş açılmıştır. Ayrıca güney duvarında eksende yarım daire kesitli mihrap nişi yer almaktadır. Pencere sayıları cephelere göre değişiklikler göstermektedir. Güney ve doğu cephede tek sıra yerleştirilmiş pencere açıklığı söz konusudur. Doğu cephede ana kütlede güneyine doğru açılmış bir pencere vardır. Güney cephede ana aksın iki yanına iki pencere açılmıştır.

Konu ile ilgili olan gerekli literatür taraması yapılmıştır. Yapılan araştırmada Betül Özcan BALKIR'ın Çankırı Merkez İlçe ve Köyleri Türk Dönemi Mimari Eserleri adlı doktora tezinde yapının restorasyon öncesi bilgilerine değinilmiştir. Emine ALTINTAŞ'ın Çankırı Merkez ve İlçelerinde Yapılan Eski Eser Tespit Çalışmaları adlı çalışmasında yüzeysel olarak söz edildiği görülmüştür. Abdülkadir DÜNDAR'ın Çankırı'daki Türk İslam Yapıları adlı bildirisinde değindiğine rastlanılmıştır.

Çalışmada öncelikle yerinde saha araştırması yapılmıştır. Yapının günümüzdeki durumu ile ilgili tespitler gözlenmiştir. Araştırmada kullanılan görseller tarafımdan çekilmiştir. Bununla birlikte gerekli kaynaklardan, kurum ve kuruluşların arşivlerinden yararlanılmıştır.

Kütüphanenin günümüzde restorasyonunun yapılması, yeniden işlev kazandırılması, günümüze kadar gelmesi kültürel mirasımız açısından önem arz etmektedir. Yapının korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması, gelecek kuşaklara aktarılması tarihsel ve kültürel zenginliğimizin en önemli göstergelerinden biri olmuştur.

Dr. Öğr. Üyesi. Uğur DEMİRBAĞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
GİRİŞ	7
1. KÜTÜPHANELERE GENEL BİR BAKIŞ	9
1.1. Kütüphanelerin Tarihsel Gelişimi	9
2. AHMET MECBUR EFENDİ KÜTÜPHANESİ	14
2.1. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Coğrafi Konumu	15
2.2. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Adı ve Tarihsel Gelişimi	15
2.3. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Plan Tipleri	16
2.4. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Cephe Biçimlenişi	18
2.5. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Bezeme Özellikleri	31
3. SONUÇ	41
4. KAYNAKÇA	45

RESTORASYONU YAPILMIŞ BİR EĞİTİM YAPISI ÖRNEĞİ: AHMET MECBUR EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Dr. Öğr. Üyesi. Uğur DEMİRBAĞ

GİRİŞ

İlkçağlarda toplumların deneyimleri neticesinde elde ettikleri bilgiyi koruma gereksinimi kütüphane terminolojisinin ana iskeletini oluşturmuştur. (Edwards, 2009). Bundan dolayı kütüphaneler, kültür ve sanat hayatının vazgeçilmez mekânları olmuştur (Üreten, 2008, s. 435).

İlk kütüphane tipleri, kitapları kullanmaktan çok saklamayı amaç edinmiştir (Keseroğlu, 2010, s. 47). Kütüphane yapıları zaman içerisinde kullanım amacı bakımından değişkenlik gösterse de personel, koleksiyon, kullanıcı, bütçe ve bina olmak üzere beş kategoriden meydana gelmektedir (Balkaş, 2005).

Sosyolog Ray Oldenburg tarafından ev ve iş dışında bir yerde kişinin nitelikli zaman geçirmesini sağlayacak “evden uzakta bir ev” olarak tanımlanması ile 21. yüzyıl kütüphane yapıları için ilk kez “üçüncü yer” terminolojisi kullanılmıştır (Vos, 2018).

Çankırı bulunduğu konum itibari ile kültürel miras açısından önde gelen kentlerden biridir. Dini ve sivil yapılar olmak üzere yapı stoğunun fazla olduğu merkezlerden biri olarak bilinmektedir. Kütüphane sivil mimaride yerini alan önemli bir eğitim yapısıdır.

Çalışmada Çankırı merkez ilçede bulunan günümüzde restorasyonu yapılmış Ahmet Mecbur Efendi kütüphanesinin mimari özellikleri

incelenmiştir. Araştırma kütüphane yapı tipi ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmada fotoğraflar tarafımda çekilmiştir. Bununla beraber birtakım kaynaklardan yararlanılmıştır.

1. KÜTÜPHANELERE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Kütüphanelerin Tarihsel Gelişimi

Yazının icadı ve Rönesans ile beraber bilgiyi depolama alanları tapınakların ve manastır gibi yapılarda olmuştur (Baran, 2013). Antik çağ ve orta çağ kütüphanelerinde okuma ve araştırmalar duvarlara zincirlenmiş kitapların çevresinde yapılmıştır (Lerner, 2007).

Özellikle Yakındoğu’da bilgilerin toplanması için kütüphane binaları meydana getirilmiştir (Sonay, 2019, s. 21). Mezopotamya’da kültürel ve sanatsal yaşamın etkileri “tapınak konutlarının” oluştuğu, Mısır’da benzer şekilde hayat konutlarının ortaya çıktığı bilinmektedir (Şenay ve Güneş, 2021, s. 97).

Bir kütüphane binasının mimari olarak değerlendirilebilmesi, arşiv hizmeti sunulabilecek bir bölüm bulunmasıyla mümkündür (Blanck, 2000, s. 199). Kütüphanede yer alan koleksiyonlarına bağlı olarak düzenli kayıtların oluşması, çok katlı kütüphane binaları inşa edilmeye başlanmıştır (Fleming ve Honour, 2016, s. 40).

Antik dönemde kütüphane yapılarının duvarlarına bezeme amaçlı nişlerin yapıldığı, bu nişlerin ise kitap rulolarının yerleştirilmesi bakımından önemli olduğundan söz edilmektedir (Yıldız, 2003, s. 357). 1930’lu yıllarda ise modern kütüphanecilik anlayışı gelişmiş ve kitap rafları ile okuma salonu ayrımı ortadan kalkarak aynı yerde akıcı hizmet verilmesi anlayışı doğmuştur (Tablo 1). İşlevsellik ve rahatlık ön plana çıkmıştır (Tercan, 2010, s. 40).

Tablo 1. Kütüphanelerin kitap saklama düzenlerindeki farklılıklar
(Edwards, 2009, s.7)

Tip	Materyal	Tarih	Okuma düzeni	Mekân biçimleri	Tipik örnekler
Birleşik sistem; kütüphane ve müze	Papirüs tomarı	Antik Çağ	Ayakta	Kubbe ile açılmış	İskenderiye Kütüphanesi, Mısır
Avlu sistemi; kitap rafları ile oluşturulmuş	Dini kitaplar	6.-13. yüzyıl	Oturarak	Açık avlu	Timern Abbey, Monmouthshire
Avlu sistemi; kitap rafları ile oluşturulmuş	El yazısı kitaplar, basılı kitaplar	13.-16. yüzyıl	Ayakta	Doğrusal ve dar	Leyden Üniversitesi, Hollanda
Tezgah sistemi; raf ve oturma bölmeleri birleştirilmiş	Basılı kitaplar	16.-17. yüzyıl	Oturarak	Doğrusal	Laurenziana Kütüphanesi, Floransa İtalya
Duvar sistemi; kitap raflarıyla çevrili	Basılı kitaplar	17.-18. yüzyıl	Oturarak	Dairesel ve dikdörtgen	Bodleian Kütüphanesi, Oxford İngiltere
Okuma odalı sistem; kitap galerili	Basılı kitaplar, haritalar ve dergiler	16.-20. yüzyıl	Oturarak	Açık merkez planı çevresi odalarla kapatılmış	Ulusal Kütüphane, Paris, Fransa
Açık plan sistemi; bilgisayar ve açık kitap raflarıyla entegre	Basılı yayınlar, CD-ROM'lar ve diğer dijital bilgi sistemleri	20. yüzyıl ve sonrası	Oturarak	Geniş, açık plan	Hukuk Kütüphanesi, Cambridge Üniversitesi

20. yüzyıla gelinceye kadar gelişim gösteren kütüphanelerde okuma odası önem arz etmektedir (Lerner, 2007). 20. yüzyıl sonlarına öğrenme ve paylaşma faaliyetlerinin olduğu yer arayışları kütüphane binalarının, “bilginin üretildiği yer” olarak söz edilmesini sağlamıştır (Edwards, 2009).

Kütüphane binalarının mimari tasarım fonksiyonlarına bakıldığında; Faulkner ve Brown'dan aktarılan ve Worpole (2013) çalışmalarında erişim ve mekân düzeni tasarım kriterlerini söz etmiştir. Gee'ye (2006) göre ergonomik ve mekân düzeni tasarım kriteri iken; Watson (2017) çalışmasında çeşitlilik ve mekân düzeni başta olmak üzere birçok tasarım niteliklerinden söz etmiştir. Ugwuanyi, Okwor ve Ezeji'nin

(2011) alışmasında esneklik tasarım özelliklerinin ele alındığı görülmüştür.

21. yüzyıl kütüphaneleri esnek tasarım anlayışına sahip, kullanıcı odaklı ve bulunduğu bağlamı tanımlayan bir simge olarak gelişim göstermektedir (Topatan, 2021). Kütüphaneler tasarım kriterlerine uygun bir şekilde yapılmakta ve bilgi teknolojisinin gelişimi doğrultusunda kendini sürekli yenilemektedir. Bazı kütüphanelerde bilgi teknolojisi geleneksel kütüphaneye entegre edilirken; bazılarında tamamen dijital çağa uygun yeni bir mekânda hizmet vermektedir.

Dolayısıyla 21. yüzyıl kütüphanelerinde kendi içerisinde teknolojik gelişmeler, dijitalleşme, eğitim ve kültürel gelişmelere bağlı olarak küçük farklılıklar yaşanabilmektedir. Bu durum 21. yüzyıl kütüphanelerinin “yeni nesil kütüphaneler”, “geleceğin kütüphanesi” “dijital kütüphaneler”, “karma (hybrid) kütüphaneler”, “duvarsız kütüphaneler”, “ğrenme merkezi” gibi birçok terim ile tanımlanmasına sebep olmaktadır.

21. yüzyıl kütüphaneleri esnek tasarım anlayışına sahip, kullanıcı odaklı ve bulunduğu bağlamı tanımlayan bir simge olarak gelişim göstermektedir (Topatan, 2021). Kütüphaneler tasarım kriterlerine uygun bir şekilde yapılmakta ve bilgi teknolojisinin gelişimi doğrultusunda kendini sürekli yenilemektedir. Bazı kütüphanelerde bilgi teknolojisi geleneksel kütüphaneye entegre edilirken; bazılarında tamamen dijital çağa uygun yeni bir mekânda hizmet vermektedir.

Dolayısıyla 21. yüzyıl kütüphanelerinde kendi içerisinde teknolojik gelişmeler, dijitalleşme, eğitim ve kültürel gelişmelere bağlı olarak küçük farklılıklar yaşanabilmektedir. Bu durum 21. yüzyıl kütüphanelerinin “yeni nesil kütüphaneler”, “geleceğin kütüphanesi” “dijital kütüphaneler”, “karma (hybrid) kütüphaneler”, “duvarsız kütüphaneler”, “öğrenme merkezi” gibi birçok terim ile tanımlanmasına sebep olmaktadır.

21. yüzyıl kütüphane yapılarında mekân düzeni oluşturulurken ilk olarak bu yapıyı kimlerin kullanacağını göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Daha sonra insanların materyal ve bilgi teknolojisinde gerekli ihtiyaçları ve düşüncelerini tek bir noktada buluşturabilecekleri ortak bir alan, mekân düzeninin temelini oluşturmaktadır (McDonald, 2006).

Dijital ve teknolojik ilerlemelere bağlı olarak her yerde öğrenmeye olanak tanıyan bir tasarım anlayışı benimsenmek durumunda kalmıştır (Brown ve Long, 2006).

Bu noktada, kullanıcıların konforlu bir şekilde uzun süre vakit geçirebilmesi için kütüphane binalarında hem fonksiyonların hem de geçiş mekânlarının uyumlu bir şekilde tasarlanması gerekmektedir. Mekân içerisinde hem psikolojik hem de fiziksel açıdan değişkenlik gösteren her yaş ve seviyedeki insanın kolay hareket etmesi, kullanım yoğunluğu açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla sirkülasyonun, mekân organizasyonunun/fonksiyonel ilişkilerin ve iç-dış mekân kurgusunun birbirleri ile etkileşim halinde olması 21. yüzyıl kütüphane

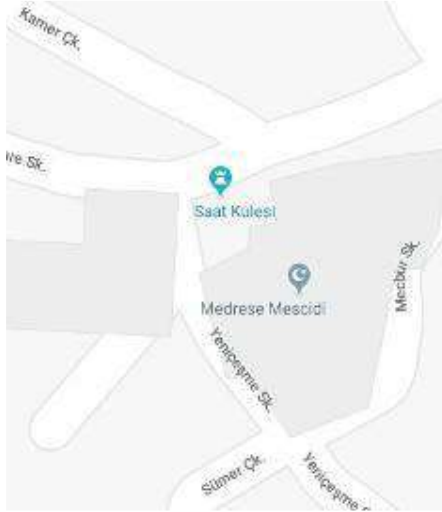
binalarının mimari tasarım kriterlerinde ön plana çıkmaktadır (Topatan, 2021).

Bu doğrultuda çalışma kapsamında 21. yüzyıl kütüphanelerini mimari tasarımı açısından incelemek amacıyla mekân düzeni başlığı altında sirkülasyon, mekân organizasyonu/fonksiyonel ilişkiler, iç ve dış mekân kurgusu şeklinde alt başlıklar oluşturulmuştur. Bu başlıklar ile ilgili yapılan literatür araştırmaları sonucunda elde edilen tasarım kriterleri üzerinden analiz yapılması hedeflenmiştir.

2. AHMET MECBUR EFENDİ KÜTÜPHANESİ

2.1. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Coğrafi Konumu

Kütüphane Çankırı Merkez İlçe, 141 Ada, 2 Parsel, Alibey Mahallesi, Mecbur Sokak, No.4'te yer almaktadır (Şekil 1-2). Eğimli bir kot üzerine konumlanmıştır (Şekil 3). Zaimoğlu Ahmet Mecbur Efendi'nin kurduğu medreseye ait kütüphane binası olarak yapıldığı söylenmektedir (Arslan ve Karakuş, 2012, s. 36).

Şekil 1. Mecbur Efendi Kütüphanesi konumu

Şekil 2. Şehir planındaki konumu

(<https://www.google.com.tr/maps> (İller Bankası arşivi)

(28.4.2016'da alındı)

2.2. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Adı ve Tarihçesi

Salnamelerde Çankırı merkezde iki kütüphanenin olduğu belirtilirken bu yapıların isimleri ve yer aldıkları mahalleler hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (Türkoğlu, 1999). Bu iki kütüphaneden günümüze Medrese Kütüphanesi olarak anılan küçük bir yapı ulaşmıştır. Halk arasında da medrese kütüphanesi olarak bilinmektedir. Ancak medrese yıkıldığından dolayı hangi medreseye ait olduğu bilinmemektedir (Altıntaş, s. 142).

Külliye, Çankırı'nın müderrislerinden Zaimzade Ahmet Mecbur Efendi'nin destekleriyle Osmanlı Medresesi adlı medrese ve kütüphane yapısından meydana gelmektedir.

Medrese'nin yapılış tarihine ait tam olarak bir bilgi yoktur. Mecbur Efendi'nin icazet aldığı H. 1301/ M. 1883-1884 tarihinden en erken yaklaşık on yıl kadar sonra bu medreseyi kurabilmesi mümkün görünmektedir. (Balkır, 2018, s. 153).

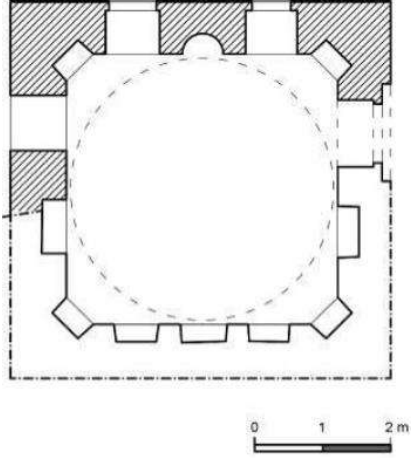

Şekil 3. Kütüphanenin lokasyon görünüşü

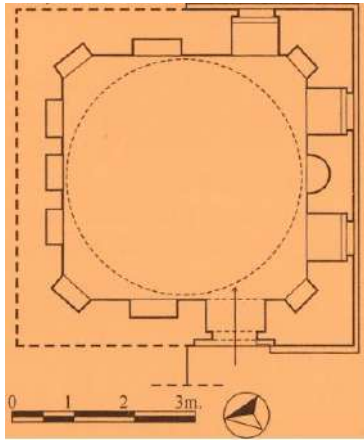
2.3. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Plan Tipleri

Yapı kare planlı olup üzeri kubbe örtülüdür. Kubbeye geçişler pandantiflerle sağlanmıştır (Şekil 4-5). Duvarlar taş, kubbe tuğla malzemelidir (Şekil 6-10). Su basmanı seviyesinde düzgün kesme taşla kaplıdır. Ana duvarlarda kaba yonu taş, köşeler ve pencere sövelerinde

düzgün kesme taş kullanılmıştır (Şekil 11-15). Pencereilerin kemerleri tuğla örgülüdür (Şekil 16-18).

Şekil 4. Kütüphanenin planı

Şekil 5. Kütüphanenin planı (Balkır, 2018: s. 154)

(Ur-1 çankiri postası)

2.4. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Cephe Biçimlenişi

Kütüphane kareye yakın bir planda tek katlı bir özellik göstermektedir. Yapının üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbe sekizgen bir kasnağa oturmaktadır. Kubbe kasnağı yüksek tutulmuştur. Yuvarlak kemerli tek kanatlı ahşaptan yapılmış bir giriş kapısı vardır. Bununla birlikte üç yuvarlak kemerli pencereleri yer almaktadır.

Şekil 6. Kütüphanenin günümüzdeki genel görünüşü

Şekil 7. Kütüphanenin günümüzdeki diğer görünüşü

Şekil 8. Kütüphanenin restorasyondan önceki görünüşü

(Demirbağ, 2016: 433)

Şekil 9. Kütüphanenin restorasyondan önceki görünüşü

Şekil 10. Kütüphanenin restorasyondan önceki görünüşü

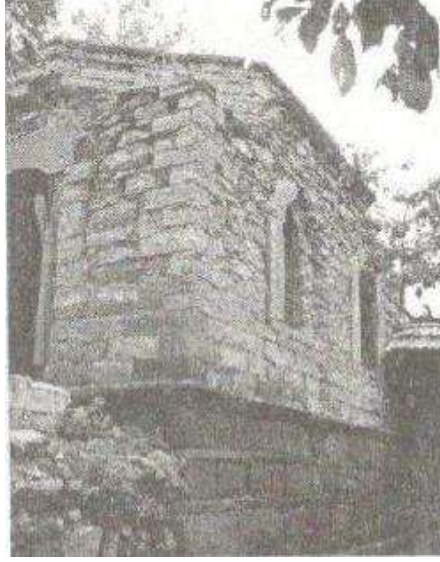
Şekil 11. Kütüphanenin günümüzdeki yapı malzemesi ve yapım tekniklerinin görünüşü

Şekil 12. Kütüphanenin restorasyondan sonraki girişinin görünüşü

Şekil 13. Kütüphanenin restorasyondan sonraki merdivenin görünüşü

Şekil 14. Kütüphanenin restorasyondan önceki yapı malzemesi
ve yapım tekniklerinin görünüşü

(Dündar, 2005: 269)

Şekil 15. Kütüphanenin restorasyondan önceki yapı malzemesi
ve yapım tekniklerinin görünüşü

(Dündar, 2005: 269)

Şekil 16. Kütüphanenin restorasyondan önceki pencerelerin görünüşü

Şekil 17. Kütüphanenin restorasyondan sonraki pencerelerin görünüşü

Doğu ve batı duvarlarında birer, kuzey duvarda üçer dikdörtgen biçimli niş açılmıştır. Ayrıca güney duvarında eksende yarım daire kesitli mihrap nişi yer almaktadır. Yapının güney cephesinde iki, doğu cephesinde eksenden güneye kaymış vaziyette bir pencere yer almaktadır. Güney cephedeki pencereler simetrik bir düzende, mihrabın iki yanına yerleştirilmiştir. Batı cephede ana eksenin güneyinde açılmış kapı bulunmaktadır (Şekil 19-21).

Şekil 18. Kütüphanenin restorasyondan önceki kapı görünüşü

Pencere sayıları ve düzenlemeleri cephelere göre farklılık sergiler. Güney ve doğu cephede tek sıra yerleştirilmiş pencere açıklığı vardır. Doğu cephede ana kütleline güneyine doğru açılmış bir pencere vardır. Güney cephede ana aksın iki yanına iki pencere açılmıştır.

EŖit boyutlardaki üç pencere de yuvarlak kemerlidir. Doğudaki pencerenin kemeri yaklaşık üzengi hizasından yıkılmıştır. Güneydeki pencerelerden doğudakine çubuk demirlerden hazırlanmış Ŗebekeler yerleŖtirilmiŖtir. Kapıların ve pencerelerin söveleri taŖtır. Kemerleri ise tuğladır.

Ŗekil 19. Kütüphanenin restorasyondan önceki güneybatı görünüşleri

(Balkır, 2018: 153)

Şekil 20. Kütüphanenin restorasyondan önceki güneybatı görünüşleri

(Balkır, 2018: 155)

Şekil 21. Kütüphanenin restorasyondan önceki güneybatı görünüşü

(Altıntaş, : 150)

Batı cephede eksenden güneye kaymış olan kapı, basık kemerli basit bir açıklığa sahiptir. Kemer tek blok taştan yapılmıştır. Üzengi kısmına ince yivlerle üzengi konsolu görünümü verilmiş, ayna kısmına da yine ince yivle kemer dış hattı ve kilit taşı yeri vurgulanmıştır. Kapıya bir basamakla ulaşılır. Basamağın iki yanında kapı sövelerine dik uzanır biçimde alçak birer seki yapılmıştır (Şekil 22-23). Kubbe alttaki kare formda yer alan bir kütleyle oturmaktadır (Şekil 24-27).

Şekil 22. Kütüphane doğu cephesi

(Balkır, 2018: 155)

Şekil 23. Kütüphane güney cephesi

(Balkır, 2018: 156)

Şekil 24. Kubbenin görünüşü

Şekil 25. Kütüphanenin kubbesi

Şekil 26. Kütüphanenin kubbesi

Şekil 27. Kütüphanenin kubbesinin günümüzdeki görünüşü

2.5. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Bezeme Özellikleri

Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesinin dış cephesinde herhangi bir bezeme ögesine rastlanılmamıştır. İç mekânda ise mihrap nişinde kalemişi bezemeler vardır (Şekil 28-36).

Şekil 28. Kütüphanenin restorasyondaki iç mekân görünüşü

Şekil 29. Kütüphanenin restorasyondaki iç mekân görünüşü

Şekil 30. Kütüphanenin nişlerin görünüşü

Şekil 31. Kütüphane kuzey duvar görünüşü

Şekil 32. Kütüphane doğu duvar görünüşü

Şekil 33. Kütüphane güney duvar görünüşü

Şekil 34. Kütüphanenin günümüzdeki mekân görünüşü

Şekil 35. Kütüphanenin günümüzdeki pencere görünüşü

Şekil 36. Kütüphane batı duvar görünüşü

Kare planlı eserin kuzey duvarına üç, batı ve doğu duvarlarının kuzeyine ve dört köşeye birer dikdörtgen prizmatik niş, güney duvarın ortasına yarım daire kesitli bir niş açılmıştır. Bu nişin kavsarası da yarım dairedir. Nişlerden güneydeki mihrap gibi yerden başlarken, diğerleri pencere denizlikleri seviyesinden başlamaktadır. Dikdörtgen prizmatik nişlerin kitaplık, yarım daire nişin ise konumunu da göz önüne aldığımızda zaman zaman mescit olarak da kullanılmış olabileceği düşüncesiyle mihrap olduğunu düşünüyoruz. Mihrap nişinin üstündeki sıvalarda çoğu silinmiş vaziyette kalem işi bezemeler dikkatimizi çekmektedir (Şekil 37-43).

Şekil 37. Kütüphane kapısının görünüşü

Şekil 38. Kütüphane iç mekândaki niş görünüşü

Şekil 39. Mihrap görünüşü

(Balkır, 2018: 160)

Şekil 40. Mihraptan ayrıntı

(Balkır, 2018: 160)

Şekil 41. Restorasyondan önceki mihrap görünüşü

(Demirbağ, 2016: 433)

Şekil 42. Restorasyondan sonraki mihrap görünüşü

Şekil 43. Restorasyondan sonraki niş görünüşü

Bezeme yapının iç mekandaki mihrap kısmında göze çarpmaktadır. Mihrap nişinde kalem işi bezemeler vardır. Üst kısımları büyük oranda silinmiştir. Kalan yerlerden yan duvarlarda yivli sütun görünüşü vardır. Nişin içinde de iç köşelerde katlanmış perde motifi daha ön plandadır. Üst orta seviyede iki yandaki daha aşağıya çizilmiş dört perde püskülü ile yine yanlarda perde motifi göze çarpar. Nişin alt kısmı ince siyah bir bordürle ayrılmıştır.

1990'larda çekilmiş bir fotoğrafta kubbenin sıvası üzerinde de bir takım resim veya yazı izleri vardır. Muhtemelen kubbesi ve duvarlarında da kalem işi bezemeler vardı. Ancak bu bezemeden yalnızca mihraptakiler günümüze gelebilmiştir (Şekil 44).

Şekil 44. Kubbe detayı

1990'larda Çekilmiş VGM Arşiv:180001012-FT002-1990

3. SONUÇ

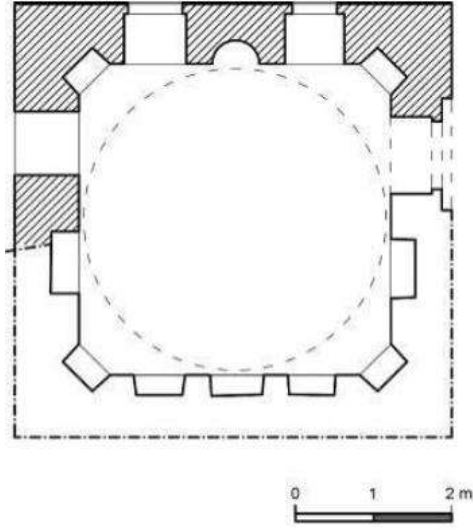
Kütüphane yapıları gelişen teknoloji ve değişen eğitim-öğretim anlayışı doğrultusunda yeni nesil kullanıcılar başta olmak üzere, ayırt etmeksizin toplumun her yaş ve kesimine hizmet vermeyi; bilginin üretilmesinde, edinilmesinde ve paylaşılmasında her türlü teknolojik-dijital ekipmana sahip olmayı ve tüm bunları ücretsiz bir şekilde sunmayı hedefleyen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kütüphaneler bireysel ve grup çalışmalarına olanak tanıdığı, araştırmaların yapıldığı, teknik materyallerin sunulduğu ve birbirinden farklı sosyal faaliyetlerin yürütüldüğü büyük programlı yapılar olmaları hem kampüste hem de kent içerisinde “her an erişilebilir” olma özelliği kazandırmaktadır.

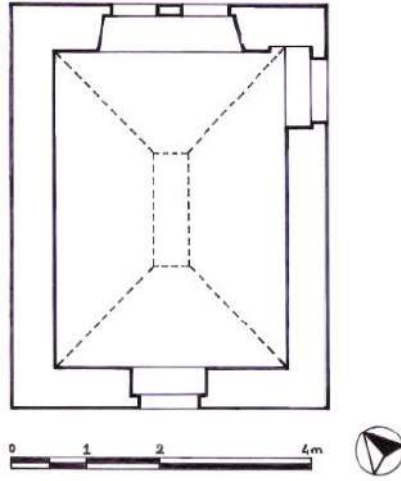
Kütüphaneler Osmanlı mimarisinde önemli bir sivil yapı grubunu oluşturmaktadır. Sivil yapılar içerisinde bir eğitim yapısı olarak bilinmektedir. Özellikle Osmanlının geç döneminde kütüphane yapılarının sayısı artmıştır.

Çankırı'da Anadolu Beylikler döneminden başlayarak Cumhuriyet dönemine kadar birçok dini ve sivil yapı yapılmıştır. Bu sivil yapı tiplerinden birini de kütüphane yapıları oluşturmaktadır. Yapılar genel olarak Çankırı Kalesi'nin eteklerinde yoğunlaşmaktadır.

Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi Çankırı'da bulunan önemli bir eğitim yapısı olarak günümüze gelmiştir. Yapı kaynaklarda medrese mescidi olarak bilinmektedir. Kütüphanenin günümüzde restorasyonu yapılmıştır. Yapı kare planlı olup üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbe mekan kısmına bütünüyle hakimdir. Üst örtülerinin farklı olsa da bunların mekana tek hakim olması Mirzazade Mehmet Efendi Kütüphanesi planı ile benzerlikler göstermektedir (Şekil 45-46).

Şekil 45. Ahmet Mecbur Efendi Kütüphanesi planı

Şekil 46. Mirzazade Mehmet Efendi Kütüphanesi planı

(Ünalın, 2010, s.60)

Kütüphanenin duvarları taş olup su basmanı seviyesinde düzgün kesme taşla kaplıdır. Ana duvarlarda kaba yonu taş, köşeler ve pencere

sövelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Pencerelemler kemerlemler tuğla örgülüdür. Yapı bu yönüyle Şehit Ali Paşa Kütüphanesine benzemektedir (Şekil 47-48).

Şekil 47. Kütüphanenin yapı malzemeleri ve yapım teknikleri

Şekil 48. Şehit Ali Paşa Kütüphanesi yapı malzemeleri ve yapım teknikleri

(Keleş Ocakcan, 2013, s. 9)

4. KAYNAKÇA

- Altıntaş, E. Çankırı Merkez ve İlçelerinde Yapılan Eski Eser Tespit Çalışmaları 2, 141-152.
- Arslan, Y.- Karakuş, O.K. (2012). Yitik Şehrin Romanı: Hamuşan. Çankırır, 36-37.
- Aydemir Şenay, B. & Güneş, Ayşenur. (2021). Antik Çağ'da Kütüphane Mimarileri: Efes Celcus, Pergamon (Bergama), İskenderiye ve Ninova Örnekleri, Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi, S 15, 95-107.
- Balkır, B. Ö. (2018). Çankırı (Merkez İlçe ve Köyleri) Türk Dönemi Mimari Eserleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.
- Baran, R. A. (2013). The Seattle Public Library: Re-Interpretation of Library (Yüksek Lisans Tezi). Ankara.
- Blanck, H. (2000). Antikçağda kitap (Z. Aksu Yılmaz, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Brown, M. ve Long, P. (2006). Learning spaces. D. G. Oblinger (Ed.), (ss. 116–126). EDUCAUSE. Erişim Adresi (26.01.2021): <https://www.educause.edu/ir/library/pdf/PUB7102.pdf>.
- Demirbağ, U. (2016). Çankırı'da Türk Mimarisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslam Sanatları Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Edwards, B. (2009). Libraries and Learning Resource Centres, Second Edition. Boston.

- Fleming, J. ve Honour, H. (2016). Dünya sanat tarihi (H. Abacı, Çev.). Melisa Matbaacılık: İstanbul.
- Keseroğlu, H. (2010). Kütüphanenin değişen mimarisi. Dosya: Kütüphane Yapıları içinde (s. 46-54).
- Küçükcan Balkaş, B. (2005). Üniversitelerde Kütüphane Binaları Kullanım Verimliliğinin Yapı Biyolojisi Açısından İncelenmesi (Doktora Tezi). İstanbul.
- Lerner, F. (2007). Kütüphanelerin Hikayesi: Yazının İcadından Bilgisayar Çağına. (A. Bodur, Ed.). İstanbul: Bileşim Yayınları.
- McDonald, A. (2006). The ten commandments revisited: The qualities of good library space. *Liber Quarterly*, 16(2).
- Salnamelerde Çankırı
- Sonay, P. G. (2019). Hellenistik ve Roma Dönemi'nde küçük Asya'daki kütüphaneler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Tercan, A. (2010). Kütüphanenin mekânsal evrimi. Dosya: Kütüphane Yapıları içinde (s. 40-45).
- Topatan, S. (2021). 21. Yüzyıl Kütüphane Binalarının Mimari Özelliklerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Üreten, H. (2008). Antikçağ Anadolu'sunda bir kültür merkezi Pergamon- Kraliyet Kütüphanesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(4), 435-450.
- VGM Arşiv:180001012-FT002-1990

Vos, A. (2018). Public Space Design: Social Architecture and Good Looks Align. Erişim Adresi (15.04.2021): tarihinde <https://includi.com/blog/public-space-design-social-architecture-good-looks-align>.

Yıldız, N. (2003). Kalıntılar ve edebi kaynaklar ışığında antikçağ kütüphaneleri. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Url-1 <https://www.cankiripostasi.com/ahmet-mecbur-efendi-makale>
Erişim Tarihi: 02.09.2023

ISBN: 978-6-25618-163-2

9

786256

181632